

**PARTIDUL COMUNIST ROMÂN —
CONTINUATOR DIRECT
AL MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI
ȘI SOCIALISTE DIN ROMÂNIA,
A PARTIDULUI POLITIC
AL CLASEI MUNCITOARE,
CREAT ÎN 1893**

ION IACȘ

Făurirea Partidului Comunist Român, în mai 1921, prin ridicarea pe o treaptă calitativ superioară a întregii mișcări revoluționare a proletariatului din țara noastră se înscrie ca moment de excepțională însemnătate în istoria poporului român, în dezvoltarea mișcării muncitorești, în lupta pentru socialism pe pământul României. Atunci, cu 60 de ani în urmă, marele congres al Partidului Socialist a hotărât, ca cerință logică transformarea acestuia în Partidul Comunist Român, centralizarea tuturor organizațiilor muncitorești la nivelul statului român întregit în 1918 prin voința și acțiunea întregului nostru popor, și a adoptat Programul partidului corespunzător noii etape de dezvoltare a societății românești, a luptei revoluționare a clasei muncitoare, a situării sale pe pozițiile comunismului, cele mai înaintate idei ale timpului. Statuarea denumirii partidului de Partidul Socialist-Comunist, iar din 1922 de Partidul Comunist din România, ca secție a Internaționalei Comuniste, se înscria și ea ca o necesitate istorică a noilor, vremi revoluționare naționale și mondiale. Noua titulatură a partidului, programul și întreaga activitate desfășurată în acele împrejurări reprezentau continuitatea și ascendența revoluționară, prelucrarea și ridicarea la noi cote valorice a tradiției partidului muncitoresc creat în 1893, a întregii lupte sociale și naționale a proletariatului, a poporului român.

Partidul Comunist Român, făurit în mai 1921, este moștenitorul și continuatorul celor mai înalte tradiții de luptă ale maselor populare pentru dreptate și libertate, pentru dezvoltarea poporului român și a culturii sale, pentru afirmarea națiunii române și a statului național unitar român. Totodată, el a reprezentat sintetizarea unei experiențe îndelungate a mișcării muncitorești și socialiste în plan organizatoric, politic și ideologic, a manifestărilor sociale ale clasei muncitoare, născută încă la finele veacului al XVIII-lea, ce avea să exprime, în perspectiva istorică, aspirațiile întregii națiuni.

Procesul istoric de formare și afirmare a clasei muncitoare în societatea românească a coincis, în mare, cu epoca marilor evenimente naționale — revoluția din 1821 și cea de la 1848, Unirea din 1859 și dobândirea independenței de stat depline a țării în 1877 — care au trasat drumul marilor transformări economice, sociale, politice și culturale în cadrul României moderne. Muncitorimea, pe măsura dezvoltării sale, a fost părtașă

directă la aceste evenimente de mare reverberație națională, imprimind maselor dinamism și vigoare revoluționară, încorporînd, de timpuriu acele elemente caracteristice proletariului, care-l fac să devină forța socială fundamentală a societății românești, purtătorul consecvent al idealurilor de progres, de eliberare socială și națională a poporului român. Tocmai aceste împrejurări specifice ale societății românești conjugate cu manifestările europene pe planul afirmării principiului naționalităților și al apariției socialismului științific și-au pus amprenta puternică pe evoluția proletariului român, determinînd dezvoltarea spiritului său combativ, ancorarea timpurie în problematica fundamentală a societății românești. Ca urmare a extinderii și adîncirii relațiilor economice capitaliste, a prefacerilor adînci din societate, proletariului i-a revenit misiunea istorică de a duce societatea înainte pe drumul înnoirilor democratice spre socialism.

Privită din această perspectivă ne apare mai clar modul în care mișcarea muncitorească din țara noastră a evoluat de la proteste și răzvrățiri locale la cele dintii modalități de reglementare a raporturilor de muncă dintre lucrători și patroni, la formarea asociațiilor profesionale muncitorești, încît aceștia erau chemați să lupte „neîncetat numai și numai în apărarea intereselor lucrătorilor“, pentru gruparea lor „sub un stindard care — după cum scria „Uvrieturul“ din 10 iulie 1872 — să reprezinte de acum și în viitor unirea și înfrățirea tuturor lucrătorilor ca astfel să putem dărîma răul și in Justiția ce de mult bîntuie clasa lucrătorilor“.

Această rodnică activitate se corobora cu opera de rodire în gîndirea românească a ideilor revoluționare ale socialismului, mai întîi în faza lor socialist utopică, apoi a socialismului științific care au avut un rol de mare însemnătate în formarea conștiinței revoluționare a clasei muncitoare. În lumina concepției materialist dialectice și istorice s-au creat, în anii 1868—1872 la București, Timișoara, Iași, Arad, Galați, Ploiești, Reșița, primele organizații socialiste. Ele, în pofida unor influențe mic burgheze, au avut ca principii generale călăuzitoare lupta de clasă, acțiunea pentru drepturi economice și politice, unitatea muncitorească și internaționalismul proletar. În contextul dezvoltării generale economico-sociale a țării, al schimbărilor care au avut loc în raportul forțelor politice, lupta clasei muncitoare s-a diversificat, urmărind eliberarea sa și a maselor muncitoare de sub exploatarea capitalistă, apărarea suveranității țării, salvagardarea dreptului sacru al poporului român de a se dezvolta de sine stătător. O caracteristică esențială a mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră o constituie faptul că, încă din stadiul de început al existenței lui, proletariatul și-a pus problema organizării ca clasă, înțelegînd că acesta reprezenta o condiție hotărîtoare pentru desfășurarea cu succes a luptei împotriva claselor exploatare, pentru realizarea țelurilor sale revoluționare. În același timp, prezența revoluționarilor români pe baricadele. Comunei din Paris, participarea la activitatea primei Internaționale, a altor organizații, constituie o expresie a spiritului de solidaritate internațională

ce a caracterizat de la început clasa noastră muncitoare, forțele revoluționare din România.

Un moment de mare însemnătate în dezvoltarea procesului de organizare politică a proletariatului român pe principiul luptei de clasă, al unității muncitorești și al internaționalismului proletar a fost înființarea, la 1 octombrie 1872, a *Asociației generale a lucrătorilor din România*, prima organizație politică a clasei noastre muncitoare care a unit forțele proletare la nivelul întregii țări¹. „Acest eveniment — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — marchează începutul organizării de clasă pe scară națională a proletariatului român”². Asociația generală a muncitorilor din România, prin modul de constituire, prin statutul și programul de activitate se înscrie printre primele organizații marxiste din lume. Asociația și organul său de presă „*Lucrătorul român*”, considerau, pe drept cuvânt, că muncitorimea ca cea mai dinamică, mai avansată forță, a întregii națiuni avea îndatorirea nu numai de a-și apăra propriile interese, ci de a se afla în fruntea luptei poporului pentru progresul general al societății, asumându-și conștient, în acest scop sarcini și răspunderi deosebite, legînd de la început cauza bunăstării clasei muncitoare de cauza propășirii generale a țării³. În acest sens, Asociația generală a lucrătorilor din România într-un apel al său chema masele muncitoare la organizare, la unirea forțelor, căci „în momentele de față nimic nu este mai necesar decît unirea întregului element român în contra relelor tendințe străine, tendințe care tind la contopirea patriei noastre, a căminului nostru, pentru care străbunii noștri au jertfit tot, chiar singele și viața lor, prin lupte și alte acte și fapte mari și oneste ca să ne poată conserva o frumoasă și curată patrie, cu un nume demn de originea sa”⁴.

După cucerirea independenței depline de stat a României în 1877, amploarea pe care a luat-o acțiunea de propagare a socialismului științific, ca și afirmarea politică a muncitorimii în viața țării, au adus pe planul dezbaterilor, necesitatea formării partidului politic al clasei muncitoare. Ilustrativ în această direcție rămîne, congresul organizațiilor socialiste de la Iași, din octombrie 1879, care a cristalizat prevederi programatice specifice etapei respective de evoluție a mișcării noastre socialiste, orientînd activitatea propagandistică spre înarmarea clasei muncitoare din România

¹ *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România 1821—1878*, București, Editura politică, 1971, p. 641—665; vezi și *Începuturile mișcării socialiste în România*, în „*Anale de istorie*”, nr. 4/1980, p. 122—162.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, București, Editura politică, 1973, p. 259.

³ În cuvîntul său la inaugurarea societății, N. Rădulescu, preciza, între altele: „*Industria națională este esența puternică și producătoare în averea unei țări; este, mai presus de toate, garanția existenței sociale a individului ce și-o ia drept carieră, de la care speră o dreaptă satisfacere pentru ostenele sale; ea face încă și respectul țării în afară... Încurajarea industriei noastre naționale trebuie propagată și susținută prin toate forțele*” („*Telegraful*” an II, nr. 199 din 10 octombrie 1872).

⁴ „*Lucrătorul român*”, an I, nr. 2 din 12 noiembrie 1872.

cu teoria socialismului științific, organizarea politică și profesională a muncitorilor⁵. Deși n-a statuat centralizarea organizațiilor socialiste, Congresul a dat noi impulsuri luptei revoluționare, propagandei socialiste, editării unor publicații muncitorești și socialiste cu largă rezonanță în viața social politică a țării, marcînd o vădită apropiere a socialiștilor de mișcarea muncitorească, încît gazeta „Înainte“, editată în 1880, se subintitula pentru prima oară în istoria mișcării muncitorești din țara noastră „organ democratic socialist și al proletariatului român“⁶. În anii următori, documente ale mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră evidențiază *permanentele căutări ale revoluționarilor români spre definirea structurii și denumirii partidului politic al proletariatului român*, sub acea de *Partidă Socialistă, Partidă a Muncitorilor*, sau *Social-Democrație*. Deși, formal, nu se constituise o organizație politică centralizată la scara întregii țări, cu o conducere unitară și cu un statut de organizare, această partidă se manifesta în diferite feluri în viața țării (publicații, greve, confruntări politico-ideologice). În articolul *Partidul muncitorilor*, apărut în 1885, se sublinia ideea că muncitorimea „trebuie să formeze un partid cu totul deosebit, care să nu aibă nici în clin nici în mînecă cu partidele burgheze. *Partidul muncitorilor*, iată ținta imediată a socialiștilor, iată moartea burgheziei“⁷.

În vederea direcționării activității Partidei muncitorilor și în numele acesteia, C. Dobrogeanu-Gherea a publicat, în 1886, programul intitulat *Ce vor socialiștii români* în care era susținută și argumentată ideea necesității *cuceririi puterii politice de către proletariat și a necesității organizării partidului politic al clasei muncitoare la scara întregii țări*, fiind primul program marxist al mișcării revoluționare din țara noastră. Modul de realizare a transformării revoluționare a societății, concepută de socialiștii români și-a pus cu putere amprenta, încă de la început, asupra întregii lupte revoluționare a proletariatului din România și a partidului său politic, ceea ce constituie o mare cucerire politico-ideologică. Dar nu numai atît. Programul din 1886 se situează din punct de vedere ideologic și al acurateții principiilor revoluționare înaintea altor numeroase programe socialiste din Europa și America. Avem în vedere nu numai critica pe care Marx a făcut-o Programului de la Gotha al Partidului Social-Democrat German, ci și aprecierea favorabilă a lui Engels asupra Programului socialist român, ca și alte materiale apărute în

⁵ Unele discuții privitoare la unirea organizațiilor socialiste din România într-un partid au avut loc, mai întîi în cadrul consfătuirilor de la Ploiești și București din 25 și 27 februarie 1879, cînd reprezentanții acestor organizații stabilea ca organizația centralizată la scară națională „să se pună cît mai curînd în comunicație cu celelalte cercuri internaționale din străinătate“ (Vezi: Damian Hurezeanu, Gheorghe Neacșu, *Începuturi ale propagandei socialismului român*, în „În slujba cercetării marxiste a istoriei P.C.R.“, București, f.e., 1971, p. 72—81).

⁶ *Presa muncitorească și socialistă din România. 1865—1889*, București, Editura politică, 1964, p. 67.

⁷ „Drepturile omului“, an I, nr. 162 din 25 august 1885.

mișcarea muncitorească internațională în acea vreme și care confirmă, la rîndul lor, principiile revoluționare ale programului socialist român⁸.

Programul socialiștilor români din 1886, a unit ideologic toate organizațiile muncitorești și socialiste, a determinat o tot mai intensă propagare a socialismului științific în rîndurile lucrătorilor, țăranilor și a unor intelectuali, ducînd la crearea de noi și noi organizații politice ale clasei muncitoare în diferite orașe ale țării. Cercul și cluburile muncitorești ca organizații locale a Partidei muncitorilor au editat publicațiile „Desrobirea“, „Muncitorul“, „Unirea muncitorilor“, „Frăția“ etc. care aveau ca subtitlu „organ al Partidei muncitoare“ și tot în numele acestei Partide au trimis, în 1888, primii deputați socialiști în parlament, au condus luptele muncitorești și manifestațiile de 1 Mai, au sprijinit răscoalele țăranesti și au participat la congrese socialiste internaționale⁹. Definitiv pentru mișcarea muncitorească din România rămîne *unitatea rîndurilor proletare*, manifestată pe plan organizatoric, ideologic, politic și al luptelor sociale, *democratismul* ce caracteriza întreaga activitate socialistă, unitatea strînsă dintre partid și sindicate, conducerea politică a acestora de către partid.

Intrucît organizațiile politice muncitorești (deci Partida muncitorilor) și-au desfășurat activitatea doar la nivelul orașelor, fără o conducere centralizată și un statut corespunzător la scara întregii țări, cu toate că aveau un program ideologic al lor, apare ca o necesitate stringentă centralizarea lor la scară națională.

Întreaga evoluție a mișcării muncitorești și socialiste între 1872—1893 a pregătit condițiile pentru formarea partidului clasei noastre muncitoare, impunînd, cu acuitate, convocarea Congresului național care să statueze structura și centralizarea, în fapt, a Partidului. Reunit la București, în zilele de 31 martie—3 aprilie 1893, Congresul a dezbătut și adoptat Programul și statutul partidului unic al întregului proletariat român — Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România — a centralizat la scară națională organizațiile politice muncitorești și a ales organul central de conducere a partidului — format din Al. Ionescu, I. Nădejde, C. Mille, Al. Gh. Radovici, V. G. Morțun.

Partidul a concentrat sub o conducere unitară toate forțele organizate proletare, a cuprins, iar apoi a îndrumat întreaga mișcare sindicală, de tineret și de femei. Programul adoptat de Congres, dezvoltat, în noile condiții economico-sociale, programul *Ce vor socialiștii români*, relevînd cu claritate rolul istoric al clasei muncitoare și al partidului său, precizînd că „proletariatul e acea clasă a cărei menire istorică este distrugerea

⁸ Nicolae Copoiu *Socialismul european și mișcarea muncitorească și socialistă din România, 1835—1921*, București, Editura Academiei R.S.R., 1973; vezi și *Solidaritatea revoluționară a mișcării muncitorești din România cu mișcarea muncitorească internațională (1872—1893)*, în „Anale de istorie“, nr. 5/1980, p. 69—104.

⁹ Mircea Mușat *Rădăcinile istorice ale Partidului Comunist Român*, București, Editura politică, 1973; *Partidul Muncitorilor din România — continuitate și ascendență revoluționară. 1872—1921*, în „Revista de istorie“, nr. 4/1981.

societății burgheze și întemeierea societății socialiste¹⁰. În același timp Programul partidului trasa direcțiile fundamentale ale luptei clasei muncitoare pentru „emanciparea desăvârșită economică, politică și intelectuală a poporului muncitor“, „prefacerea tuturor instrumentelor de muncă în proprietatea colectivă a societății întregi și în înlocuirea producerii de mărfuri prin producerea de către societate și pentru societate cu mijloace de producere socializate“, desființarea exploatării de clasă și a „oricărei neegalități politice și economico-sociale, neegalități de sex, rasă, națiune, religie“¹¹. Punând în fața proletariatului obiective de o așa mare însemnătate, programul partidului exprima încrederea în înțelegerea de către acesta a rolului său în societate și, în același timp, se angaja să conducă lupta clasei muncitoare la izbândă. De asemenea, în program erau înfățișate cererile imediate ale Partidului, ceea ce demonstrează concepția socialistă cu privire la căile de rezolvare a problemelor fundamentale ale României moderne și, în strînsă conexiune, stabilirea principalelor obiective menite să conducă la îmbunătățirea situației materiale și spirituale a clasei muncitoare, tărânimii și altor categorii sociale exploatare din societate. Rezultat firesc al dezvoltării social-economice și politice a României, al contradicțiilor acesteia, al existenței obiective a clasei muncitoare, Partidul muncitorilor, făuritor în 1893, a purtat pecetea realităților sociale și naționale ale epocii, ceea ce i-a imprimat tărie și coeziune în conducerea proletariatului la îndeplinirea misiunii sale istorice. Tocmai capacitatea de înțelegere profundă, în lumina socialismului științific, a coordonatelor istoriei patriei, a realităților concrete din societatea românească, iau conferit partidului elemente calitative superioare oricărui partid politic al vremii, slujind cu abnegație și hotărîre interesele clasei muncitoare, ale poporului român¹².

Crearea, în 1893, a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România „a intrat în istoria noastră ca moment de excepțională însemnătate pentru destinele luptei revoluționare a proletariatului și a maselor muncitoare“, ca moment ce marchează centralizarea organizațiilor politice a clasei muncitoare pe plan național. Partidul clasei muncitoare din România, constituit pe baza principiilor socialismului științific, a teoriei de clasă a lui Marx și Engels, și-a asumat din prima clipă misiunea istorică de a conduce lupta revoluționară pentru cucerirea puterii politice de către proletariat, pentru transformarea socialistă a societății românești. Tocmai pentru aceasta „anul 1893 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — este anul nașterii detașamentului revoluționar, de avangardă, al clasei

¹⁰ Programul Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, București, 1894, p. 7.

¹¹ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900, București, Editura politică, 1969, p. 55—56.

¹² Constituirea partidului politic al clasei muncitoare din România — P.S.D.M.R. (1893), în „Anale de istorie“, nr. 1/1981, p. 99—127; vezi și Semnificația politică, ecoul intern și internațional al creării Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în „Revista de istorie“, nr. 3/1973, p. 559—576.

muncitoare din România. Iată de ce putem spune cu deplin temei că adevăratele începuturi ale Partidului Comunist Român — care continuă cele mai înalte tradiții de luptă ale poporului și își are rădăcinile împlintite adînc în mișcarea muncitorească, socialistă din a doua jumătate a secolului trecut — coincid cu începutul activității partidului muncitoresc călăuzit de teoria revoluționară marxistă¹³.

Maturitatea clasei muncitoare, a mișcării muncitorești au dus, în anii de început ai secolului al XX-lea, la întărirea bazei proletare a organizațiilor politice ale clasei muncitoare și, implicit, la consolidarea acestora, precum și a organizațiilor sindicale, la ridicarea capacității de luptă a clasei muncitoare. Partidul muncitorilor, în cadrul celor 11 congrese și 4 conferințe ale sale ce au avut loc pînă în 1916, s-au afirmat atît temeiurile de bază ale luptei revoluționare, cît și direcțiile principale de acțiune corespunzătoare complexului social-politic național de atunci. Dezvoltarea unitară și centralizată a partidului a făcut ca la temelia mișcării revoluționare să fie așezate cu consecvență principiile luptei de clasă, unității de acțiune, ale patriotismului și solidarității internaționale proletare. Cu toate că avea să se resimtă, pentru scurtă vreme, datorită „crizei de conducere” din 1899, Partidul muncitorilor din România și-a făcut simțită prezența în viața social-politică a țării, prin continuarea activității cluburilor muncitorești și apoi a cercurilor socialiste „România muncitoare”, care au jucat, în continuare, rolul de organizații de partid locale, iar organizația din București îndeplinind rolul de conducător general al întregii mișcări¹⁴. La începutul secolului, s-a creat *Comisia Generală a Sindicatelor din România*, organizație centralizată la scară națională, s-au constituit secții române social-democrate în Transilvania și Bucovina și s-a înființat *Comitetul Central al cercurilor „României muncitoare”* ce avea rol de coordonator al tuturor organizațiilor politice ale clasei muncitoare din țară¹⁵. Conferința organizațiilor socialiste și sindicale din august 1906 a reafirmat necesitatea întăririi Partidului muncitorilor care „prin luptele sale în parlament și în afară de parlament” va „aduce la îndeplinirea idealului clasei muncitoare”. La rîndul lor, Conferințele muncitorești din iulie 1907 și ianuarie 1908, au discutat Proiectul de program al Uniunii Socia-

¹³ Nicolae Ceaușescu *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, București, Editura politică, 1973, p. 263.

¹⁴ Conferința organizațiilor politice muncitorești din 29 iunie 1899, a reafirmat hotărîrea muncitorilor de a continua lupta revoluționară în cadrul Partidului Muncitorilor din România, declarînd că „sîntem și rămînem credincioși ai steagului roșu al proletariatului”, gata a dovedi că „oricît guvernele claselor stăpînitoare ar prigonii și închide pe luptătorii pentru dreptate, oricît unii ar dezerta din mișcarea muncitorilor în tabăra exploatatoare, mișcarea muncitoare nu piere, ci din ce în ce devine mai puternică, mai neînvinsă” („Lumea nouă” din 16 aprilie 1900); vezi și *Contribuția Clubului muncitorilor din București în afirmarea principiilor de organizare și de luptă a proletariatului din România în anii 1900—1901*, în „București. Materiale de istorie și muzeografie”, an IX/1972, p. 293—298.

¹⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1900—1909*, București, Editura politică, 1975, p. 143, 153, 183, 405, 505, 595.

liste din România și au adoptat statutul acesteia în care se preciza scopul partidului pentru organizarea și îndrumarea muncitorimii din România „spre desăvârșita ei dezrobire economică, politică și culturală”¹⁶. În proiectul de program se sublinia că „Programul este steagul în jurul căruia se vor aduna toți cei nedreptățiți și asupriți din această țară. El constituie simbul care va face să se nască marea mișcare de dezrobire a muncitorimii din România”. Tocmai viziunea globală asupra sarcinilor clasei muncitoare ridicau la noi cote valorice partidul, activitatea sa generală politică și socială, sporind influența proletariatului în societate. Relevant ni se pare noul capitol introdus în proiectul de program intitulat *Spre socialism* în care se preciza: „Ca măsuri îndrumătoare pentru socializarea mijloacelor de producție U.S.R. cere: 1) Naționalizarea rafinăriilor de petrol, de zahăr, a minelor, a alcoolului etc. Municipalizarea. Luarea privilegiilor de care se bucură Banca Națională. Monopolul ei de a emite bani în hirtie trecut unei bănci de stat. 2) Obligația statului și a comunelor de a cumpăra orice pământ, pădure sau orice altă bogăție naturală sau socială care se vinde la licitație”¹⁷. Prin asemenea obiective, Uniunea Socialistă, ca partid de clasă al muncitorimii, demonstra caracterul său revoluționar, năzuința ca odată cu socializarea mijloacelor de producție să se asigure și independența economică și politică a României.

Dezvoltarea impetuoasă a proletariatului, creșterea spiritului de organizare și de luptă contra exploatarei capitaliste, ample confruntări de idei cu poporanismul care nega posibilitatea afirmării clasei muncitoare și a partidului ei în viața social-politică a României, dezbaterile largă a Proiectului de program făceau necesară și posibilă convocarea forumului general muncitoresc care să decidă strategia și tactica Partidului în pragul celui de al doilea deceniu al secolului nostru. Congresul socialist din 1910 a statuat existența partidului clasei muncitoare sub denumirea de *Partidul Social-Democrat din România*, vlăstar al vechii rădăcini socialiste, a P.S.D.M.R., creat în 1893, pe care nimic n-a putut-o distruge. Documentele programatice ale partidului clasei muncitoare din 1910 au reușit să analizeze mai profund, în lumina socialismului științific, realitățile concrete ale României la începutul secolului XX, emițând aprecieri corespunzătoare noului stadiu atins de mișcarea muncitorească și conturând în *spirit realist*, sarcinile imediate și de perspectivă ale proletariatului.

Partidul Social-Democrat, reafirmând principiul socializării mijloacelor de producție, al desființării exploatarei muncii sub orice formă, al transformării socialiste a societății românești, își propunea să *cucerească*

¹⁶ *Uniunea Socialistă din România. Statut și extrase din Programul Uniunii Socialiste din România*, București, Institutul de arte grafice „Speranța”, 1908, p. 2; vezi și Augustin Deac *Comuniștii — continuatori pe o treaptă superioară a celei mai bune tradiții ale mișcării noastre muncitorești*, în „Anale de istorie”, nr. 1/1981, p. 51—67.

¹⁷ *80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România. Documente*, București, Editura politică, 1974, p. 621.

puterea guvernamentală ca unul din mijloacele de prefacere socială¹⁸. Pentru prima dată întâlnim formulată o asemenea idee în programele mișcării noastre muncitorești ceea ce denotă că revoluționarii români făceau pași înainte în îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare mondiale. Constatând cu deplin temei că dezvoltarea României în direcția capitalistă este o necesitate politică, economică și socială, pe care nimic nu mai e în stare s-o înlăture, în program se sublinia că proletariatul e singura clasă care „apărînd interesele ei particulare, apără totodată, și pe cele ale tuturor claselor apăsate, cum și interesele generale ale țării de dezvoltare pe calea progresului și a civilizației”¹⁹. În aceeași idee programul a pus în evidență rolul Partidului Social Democrat, ca „partid național și democrat în înțelesul cel mai adînc al cuvîntului”, căci apără interesele tuturor oamenilor muncii „îndemnîndu-i la luptă pe calea perfecționării civilizației capitaliste, menită a face loc mai tirziu unei civilizații mai desăvîrșite, civilizația socialistă”.

În program se aprecia clar că P.S.D.R. este „un partid revoluționar”, intrucît, spre deosebire de partidele burgheze a căror activitate nu trece de marginile societății capitaliste, P.S.D.R. se pune în opoziție hotărîtă cu acestea și luptă pentru completa prefacere a societății. În același timp, Partidul se declara drept apărător al intereselor întregii națiuni, luptător consecvent pentru întărirea statului național și ceea ce firește era un nou și mare pas înainte spre înțelegerea misiunii istorice a clasei muncitoare. Ridicîndu-se împotriva detractorilor socialismului, Partidul Social Democrat din România aprecia că „socialismul cuprinde în el cel mai larg și mai pozitiv naționalism... el se pune în apărarea intereselor profunde și fundamentale ale națiunii întregi”. De asemenea în Raportul la Program se preciza că „Noi nu tindem la distrugerea națiilor, ci luptăm pentru asigurarea păcii între popoare, căci numai această pace este chează progresului național. Noi voim să se păstreze independența fiecărei națiuni, căci altfel nici nu s-ar putea stabili adevăratele legături trainice între popoare, în care fiecare națiune să aducă tributul propriu de cultură în concertul civilizației omenești”²⁰. În numeroase studii publicate în anii 1911—1916, militanții socialiști au prezentat pe larg poziția mișcării socialiste și muncitorești față de problema luptei pentru apărarea independenței statului român și pentru desăvîrșirea unității naționale²¹.

¹⁸ Programul Partidului Social-Democrat din România, București, Cercul de editură socialistă, 1910, p. 5.

¹⁹ Idem, p. 10; vezi și Partidul muncitorilor din România în viața social-politică a țării, 1893—1910, București, Editura politică, 1973.

²⁰ Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1910—1915, București, Editura politică, 1968, p. 67.

²¹ C. Dobrogeanu-Gherea, Opere complete, vol. 5, București, Editura politică, 1978; C. Racovski Scrieri social-politice, București, Editura politică, 1977; M. Gh. Bujor, Scrieri social-politice, București, Editura politică, 1979; Ion Popescu-Puțuri, Organizarea partidului clasei muncitoare pe temelia României reîntregite. Locul partidului clasei muncitoare în istoria patriei, în „Anale de istorie”, nr. 5/1980, p. 3—22.

organizațiilor noastre. Să reclădim casa noastră, pe o temelie de piatră masivă, ca nici furtunile să nu o clatine, nici șuvoaiele să nu o miște, nici cutremurele să nu o zdruncine. Stringeți rîndurile proletari din tot cuprinsul țării mărite, pregătiți uneltele, adunați materialele. Pornim la reclădire. Într-un ceas bun și cu spor²⁸. De asemenea în articolul *Datoria Partidului Socialist din România*, se sublinia ideea întăririi partidului, a stringerii legăturilor între organizațiile politice și sindicale, a dezvoltării ideilor programatice, a schimbării însăși denumirii partidului, în *Partidul Comunist*, „nume purtat azi de toate partidele de avangardă a proletariatului. Această nouă denumire va fi consfințirea tacticii revoluționare inaugurate și va da întregului partid o direcțiune unitară. Aceasta va însemna că partidul clasei muncitoare din România nu va face nici o renunțare de la scopul final și tactica revoluționară²⁹. Discutarea problemelor s-a făcut într-un spirit creator, de înaltă responsabilitate pentru interesele și năzuințele maselor muncitoare, ale întregii națiuni. Militanții socialiști, la fel cum au făcut-o și în trecut au înțeles că orientările programatice trebuie să țină seama de condițiile concrete-istorice, economice, social-politice în care își desfășoară activitatea. „Partidul socialist, prin forța împrejurărilor își dezvoltă activitatea lui politică în cadrul națiunii și al statului modern. El trebuie să țină seama de toate condițiile în care se găsesc clasele sociale ale națiunii respective și în special proletariatul“. Și aceasta, se preciza într-un document al Secțiunii București, intrucit „mijloacele de activitate socialistă diferă după țări și împrejurări³⁰. Numai în felul acesta partidul putea să asigure conducerea luptei revoluționare în noua etapă ce se deschidea în fața clasei muncitoare, a poporului român.

O caracteristică a acelor ani a fost și faptul că Partidul socialist, aflat mereu în vîltoarea evenimentelor interne și internaționale a discutat și modalitățile aderării la Internaționala a III-a, Comunistă, creată în martie 1919. Ținînd seama tocmai de orientarea revoluționară a Partidului Socialist din România, pe bună dreptate, se făcea remarca că deasemenea afilierea trebuia făcută de Partidul unificat în întregul său, că „Noi — (cei din vechiul Regat) am fi putut mai demult să aderăm la Internaționala a III-a, dar am socotit necesar să intrăm în prealabil în legătură cu partidele din

²⁸ „Socialismul“ din 6 noiembrie 1920. „Noi vom fi chemați ca în România nouă, împreună cu tovarășii de dincolo, să clădim mișcarea muncitorească pe temelii solide și puternice, ca nici un vifor și nici o furtună să n-o poată dărîma. Dar vom avea datoria spre a face să înțeleagă și tovarășii noștri maghiari ori germani... că le sîntem frați adevărați și cu ei împreună dorim să luptăm pentru dezrobirea întregii clase muncitoare“ („Adevărul“ din 16 decembrie 1918).

²⁹ „Scînteia“ (gazetă editată de revoluționarii români aflați pe teritoriul Rusiei Sovietice), din 10 august 1919.

³⁰ „Socialismul“ din 28 februarie și 23 aprilie 1919. „Tactica noastră trebuie să se adapteze împrejurărilor în care ființează și luptă Partidul Socialist“ („Mișcarea socialistă“ din mai 1919), iar în articolul *Discuții programatice* se sublinia că trebuie „să se ție seama de împrejurările speciale ale țării, de situația clasei muncitoare și de problemele care i se pun“ („Socialismul“ din 22 mai 1919).

Transilvania și Bucovina pentru a intra în Internaționala a III-a ca un partid unit pe întreaga Românie³¹. Reflectînd această voință, ziarul „Socialismul” consemna cu satisfacție că partidele surori din România reintregită, „se adună azi, prin forța istoriei, într-o singură casă spre a conlucra și mai cu spor spre binele poporului acestei case”. Dînd glas acestor năzuințe de unificare a mișcării socialiste, Partidul Socialist și Comisia Generală a Sindicatelor în Declarația din 13 februarie 1919, se angajau solemn să respecte „legămintele de unire hotărîte” în 1918, luîndu-și „angajamentul de a lupta împreună cu muncitorimea din teritoriile alipite (unite) pentru respectarea libertăților și drepturilor cucerite”, făcîndu-și „un punct al său de onoare (din) respectarea drepturilor minorităților de altă naționalitate pe toate tărîmurile economic, politic și cultural”. De asemenea a fost lansat apelul „pentru unificarea tuturor forțelor proletare ale poporului român într-un singur bloc socialist, un singur partid proletar, care să ducă înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie spre realizarea idealului ei socialist de dezrobire de sub apăsarea burghezo-capitalistă. România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine³²”.

Momentul care a prilejuit, pe de o parte, întrunirea în cadrul unui forum oficial al partidelor socialiste din România, iar pe de alta o conlucrare în vederea elaborării unui program comun, a fost Conferința mișcării socialiste din 23—26 mai 1919 de la București, cu invitați reprezentînd partidele socialiste din Transilvania, Banat și Bucovina. Programul adoptat de Conferință, reafirma teza că „societatea omenească a intrat într-o nouă fază istorică, aceea a revoluției sociale”, că Partidul Socialist din România acționează pentru „schimbarea totală a organizației sociale burgheze”, că scopul fundamental al său fiind „cucerirea puterii politice și introducerea dictaturii proletariatului pentru ca prin socializarea mijloacelor de producere să ajungem la transformarea societății capitaliste în societate socialistă³³”. Semnificația conferinței din mai 1919 constă în aceea că a adoptat un program politic și electoral unic, valabil pentru întreaga mișcare socialistă din România, marcînd o etapă esențială pe linia realizării unității de acțiune a mișcării socialiste, a unificării la nivel național a organizațiilor socialiste regionale. Remarcînd acest fapt, ziarul „Socialismul”, arăta că la București în cadrul Conferinței „la care s-au votat declarația de principii și programul electoral al partidului, a fost

³¹ „Buletinul Internaționalei Comuniste” din decembrie 1920. Aceeași idee este relevantă și atunci cînd se scrie: „Ținînd seama de noile condițiuni politice din Bucovina, Ardeal și Basarabia — declarau socialiștii din Vechea Românie — am căutat să ne punem în legătură cu tovarășii conducători socialiști din aceste teritorii, pentru a pregăti unitatea sufletească și propagandistică cu aceștia, și azi ne bucurăm a putea constata că aceste legături vor rămîne trainice, spre folosul și izbînda finală a proletariatului din noua Românie” („Social-democrația”, din 27 aprilie 1919).

³² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, București, Editura politică, 1966, p. 166—167.

³³ *Ibidem*, p. 199—205.

preludiul unificării mișcării socialiste din întreaga Românie³⁴. La rîndul său „Calendarul muncii” scria că delegații întruniți în Conferință „s-au ocupat de organizarea mișcării și a votat programul partidului, pe baza căruia s-a făcut prima unire între partidul nostru (socialist, din vechea Românie), cu cel din Ardeal și Bucovina, deschizînd drumul unificării complete pe care urmează s-o realizeze un apropiat congres general³⁵. Numeroase comentarii și aprecieri în direcția unificării s-au făcut și în „Tribuna socialistă”, „Mișcarea socialistă”, „Lupta socialistă”, „Cuvînt socialist”, „Nădejdea” etc. Propaganda a fost urmată de noi pași pe calea unificării și centralizării mișcării socialiste. Congresul extraordinar al P.S.R. din octombrie 1919, Conferința Partidului Socialist de la Iași din decembrie același an care a constituit Consiliul general al Partidului Socialist — organ reprezentativ format din exponenți ai tuturor organizațiilor socialiste din țară, numeroasele reuniuni ale acestui Consiliu în cursul anului 1920 și la începutul celui următor au fost de natură să clarifice toate problemele de ordin organizatoric, politic, ideologic și financiar în vederea convocării congresului general al Partidului clasei muncitoare la scara României reîntregite³⁶. Consolidarea organizatorică și aria largă de cuprindere a maselor muncitoare au făcut din Partidul Socialist cel mai reprezentativ partid politic din societatea românească.

Puterea pe care o conferea unitatea mișcării muncitorești s-a reflectat cu prilejul alegerilor parlamentare din noiembrie 1919 și mai ales a aceloră din mai 1920, la care Partidul clasei muncitoare a luat parte activă. Succesele obținute de partid în aceste alegeri au reafirmat popularitatea socialiștilor în rîndul maselor largi populare, viabilitatea programului de luptă al Partidului Socialist. Astfel, în alegerile din 1919, deși P.S.R. s-a abținut de la vot au fost cîștigate 7 mandate de deputați, iar în 1920, partidul muncitorilor a obținut 20 de mandate în Cameră și 3 mandate în Senat³⁷. Prezent în primele două legislaturi ale României reîntregite, Partidul socialist, prin deputații săi, și-a dat concursul, propunînd soluții avansate, la rezolvarea problemelor fundamentale ale țării, la consolidarea și dezvoltarea democratică a statului național unitar român³⁸.

Dar această poziție înaintată a Partidului și-a găsit reflectarea nu numai în programele politice și electorale, ci și în publicațiile muncitorești ale vremii, în luările de cuvînt de la tribuna parlamentului, în întruniri și demonstrații muncitorești, în ample bătălii de clasă, materializate în viguroase acțiuni revendicative sau pentru reforme democratice. Din rîndul acestora se detașează greva generală din octombrie 1920,

³⁴ „Socialismul” din 24 septembrie 1919.

³⁵ „Calendarul muncii pe 1920”, București, Cercul de editură socialistă, 1920, p. 57.

³⁶ *Crearea Partidului Comunist Român. Mai 1921*, București, Editura științifică, 1971, p. 216—252, 295—325. A se vedea și *Presa muncitorească și socialistă din România. 1919—1921*, București, Editura politică, 1973.

³⁷ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România. 1918—1921*, Ediția a II-a completată, București, Editura politică, 1976, p. 343—347.

³⁸ Gheorghe Unc, *Consolidarea statului național unitar român în concepția Partidului clasei muncitoare. 1918—1921*, în „Anale de istorie”, nr. 1/1981, p. 68—83.

prima mare bătălie desfășurată unitar pe teritoriul național la care au participat peste 400 mii de muncitori, aproape întregul proletariat din țara noastră³⁹, și care „a constituit o puternică afirmare a forței și rolului tot mai important al clasei muncitoare în întreaga viață socială și politică a României”⁴⁰. Poziția înaintată a Partidului Socialist față de problemele fundamentale ale dezvoltării țării i-au atras simpatia și încrederea maselor de oameni ai muncii, a intelectualității progresiste, a oamenilor de știință și cultură, a altor categorii sociale. Pentru crearea unui larg front de opinie în vederea înnoirii societății românești, partidul clasei muncitoare a preluat, în noile condiții, experiența pozitivă a mișcării noastre muncitorești, cu privire la politica de alianțe cu celelalte forțe democratice, fără a afecta fizionomia sa proprie. S-a apreciat în mod judicios că tactica partidului față de alianțele cu alte forțe democratice și progresiste nu trebuie să fie „nici rigidă ca o dogmă, nici inflexibilă ca un comandament religios”, ci ea trebuie să „se preteze împrejurărilor”, întrucât încheierea unor alianțe cu forțele „burgheze de stînga”, pe probleme concrete vizînd acțiunea pentru înfăptuirea unora sau a altora din dezideratele democratice, reprezintă, după cum scrie „Socialismul”, o politică „inevitabilă și chiar necesară”. Firește, în politica sa de alianțe, partidul a pornit de la aprecierea generală, potrivit căreia, „toate celelalte partide existente, atît cele reacționare cît și cele progresiste, întrucît vor menținerea proprietății private, deci și a claselor (antagonice) ... sînt și rămîn partide de conservare a societății de azi”⁴¹. Erau puncte de vedere programatice care exprimau conduita generală a Partidului Socialist, preocuparea sa pentru folosirea celor mai adecvate mijloace de acțiune în vederea apărării intereselor muncitorești, a maselor largi populare.

În ansamblul dezvoltării mișcării muncitorești, a dezbaterilor principale pe marginea programului comunist și a unificării la scară națională un loc însemnat l-au avut congresele regionale ale organizațiilor socialiste, sindicale și de tineret din Transilvania, Banat și Bucovina din vara anului 1920. Ele și-au reafirmat voința „pentru desăvîrșita lor unificare” în organizațiile din vechea Românie, dînd mandat conducerii mișcării muncitorești de la București, în care ele însele aveau reprezentanți, de a grăbi pregătirile pentru convocarea congresului general, care să „dea formă definitivă (programului) și să proclame în deplină claritate, unificarea”⁴².

³⁹ A se vedea pe larg *Greva generală din România. 1920*, București, 1970, p. 236 și următoarele.

⁴⁰ Nicolae Ceaușescu, *60 de ani de slujire devotată a poporului, de luptă pentru dreptate socială și libertate națională, pentru construirea socialismului și ridicarea bunăstării maselor, pentru independența patriei, colaborare internațională și pace*, București, Editura politică, 1981.

⁴¹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 204.

⁴² „Lupta de clasă” din 1 august 1920. La lucrările congreselor regionale socialist și sindical, desfășurate la Cluj, în zilele de 15—17 august 1920, au fost reprezentați și muncitorii din Satu Mare. („Tribuna socialistă” din 22, 29 august, 5, 12, 19 și 26 septembrie 1920; „Erdélyi Munkás” din 21 și 28 august 1920; Grăitoare sînt și articolele: *În parlamentul muncitoresc de la Cluj*, în „Erdélyi Népszava” din 18 august 1920; *După Congres*, în „Tribuna socialistă” din 29 august 1920.

În cadrul amplului proces de unificare a rindurilor organizate ale muncitorimii la scara țării reîntregite, și în cel al luptelor sociale pentru condiții mai bune de muncă și de viață, pentru consolidarea statului unitar român, pentru întărirea caracterului său democratic, o contribuție prețioasă a adus și organizația Partidului Socialist din Satu Mare. Ei i s-au alăturat sindicatele muncitorești ca și organizația tineretului socialist, care, în front unitar revoluționar al tuturor muncitorilor indiferent de naționalitate au înscris o pagină însemnată în cronica Partidului politic al clasei muncitoare, a luptei sale pentru România socialistă⁴³.

La începutul anului 1921 atenția mișcării muncitorești a fost concentrată spre pregătirea marelui Congres al partidului, menit să consfințească unificarea, să adopte programul Comunist și să se afilieze la Internaționala a III-a. În vederea pregătirii acestui eveniment, în vara anului 1920, o delegație a Partidului Socialist, formată din Gheorghe Cristescu, Constantin Popovici, Eugen Rozvan, Ioan Flueraș, Alexandru Dobrogeanu-Gherea și David Fabian a plecat la Moscova. În capitala sovietică ca și la Harkov delegația socialiștilor români a avut numeroase întâlniri și tratative cu conducătorii Cominternului, cu V. I. Lenin, pentru a stabili principiile și relațiile viitoare din partidul revoluționar al clasei muncitoare din țara noastră și Internaționala Comunistă. Printre problemele pe care delegația revoluționarilor români le-a susținut erau și cele legate de autonomia și independența partidului, de dreptul său de a-și elabora de sine stătătoare linia politică, corespunzător condițiilor istorice din România, participarea la Internaționala Comunistă fiind considerată ca o expresie a solidarității internaționale și nu ca un drept al acesteia de a se amesteca în viața Partidului muncitorilor români.

Privită și sub acest raport, perioada premergătoare congresului general s-a caracterizat printr-o activitate politică, ideologică deosebit de intensă al cărei expresie grăitoare l-au reprezentat lucrările, consiliul general din 31 ianuarie—2 februarie 1921, publicarea în presa socialistă a principalelor documente pregătite pentru Congres: Raportul în problema agrară, Raportul cu privire la afiliere, Statutul Partidului. Totodată, au avut loc dezbateri ample în presa de partid pentru definirea liniilor programatice comuniste a partidului în noile condiții istorice, fixarea formelor de acțiune cele mai potrivite pentru atingerea obiectivelor revoluționare, conturarea noii fizionomii comuniste a partidului, o fizionomie dictată de țelurile strategice revoluționare și tactica inspirată din condițiile caracteristice ale României în mediul în care trebuia să acționeze Partidul. Toate acestea și-au găsit expresia în formularea succintă din articolul 1 al statului ce urma a fi adoptată de Congres, și care a fost discutat, în prealabil, la lucrările Consiliului general din 10—11 octombrie 1920. „Partidul socialist comunist din România — se menționa în

⁴³ Mai pe larg despre aceasta în *Mișcarea muncitorească din județul Satu Mare în anii avântului revoluționar (1918—1921)*, în *SatuMareStCom*, 2/1972, p. 5—34.

Statut — urmărește organizarea proletariatului pe temeiul luptei de clasă și al solidarității internaționale a muncitorilor, pentru cucerirea puterii politice și aplicarea dictaturii proletariatului prin regimul politic al sfaturilor în vederea socializării mijloacelor de producție, adică transformarea societății capitaliste, bazate pe exploatarea muncii, într-o societate socialistă⁴⁴.

După ședința Consiliului general din 31 ianuarie—2 februarie 1921, pregătirile pentru congres au intrat în faza lor nemijlocită. Au avut loc o serie de manifestări importante: Presa socialistă a publicat ordinea de zi a Congresului, au avut loc adunări ale secțiunilor partidului care au ales delegați pentru marele forum proletar, consfătuirea Uniunilor sindicale și a Tineretului Socialist sau la rîndul lor, s-au pronunțat asupra documentelor ce urmau a fi dezbătute. Sub titlul *Congresul*, un corespondent din Brașov cerea „să mergem la congres și să întindem mîna noastră frățască muncitorilor din vechea Românie. Să le spunem lor sincer: Fraților!... Acum am venit să ne cunoaștem, să unim organizațiile noastre, să le facem puternice și să luptăm cu puteri comune împotriva capitalismului, pentru făurirea unei societăți noi, mai frumoase⁴⁵”. Idei similare au fost exprimate în fond, la toate adunările secțiunilor care au ales delegați pentru congres. A fost o activitate titanică, desfășurată de cei mai buni fii ai clasei muncitoare, conștienți de necesitatea afirmării pe plan social-politic a partidului politic revoluționar al proletariatului, capabil să înfrunte clasele dominante, să organizeze masele muncitoare în vederea luptei decisive cu societatea capitalistă. Dacă în decembrie 1918, în România întregită clasa muncitoare avea o sumedenie de organizații politice și sindicale pe provincii istorice fiecare cu comitetul său central, cu programul său de acțiune, apoi, la marele Congres unificator din mai 1921, proletariatul român se prezenta unit, cu reprezentanții aleși din toate provinciile istorice și de toate naționalitățile, împuterniciți cu mandat de a făuri un unic și puternic partid comunist, la scara întregii țări, care să aibă la bază un program nou de acțiune, corespunzător epocii noi. Asimilarea ideilor comuniste de către majoritatea covârșitoare a membrilor Partidului socialist — ceea ce în acel moment însemna recunoașterea necesității luptei pentru putere, instaurarea dictaturii proletariatului, îndeplinirea misiunii istorice a clasei muncitoare — a fost de natură să ridice la noi cote valorice întreaga activitate revoluționară, să înlăture pe aceia care nu puteau ține pasul cu înnoirea generală a țării și a partidului, să întărească și mai mult unitatea partidului. Referindu-se la excluderea unor social-democrați din partid, ziarul „Socialismul” din 6 februarie

⁴⁴ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 627.

⁴⁵ „Világosság” („Lumina”) din 4 mai 1921. Vezi și „Socialismul” din 11 mai 1921; „Fáklya” din 26 aprilie și 7 mai 1921. Mai pe larg în *Presă muncitorească și socialistă din România. 1917—1919 și 1919—1921*, București, Editura politică, 1971, p. 318, 323, 334, 340—350; 1973, p. 533, 576, 624.

1921, scrie că prin aceasta „unitatea partidului nu e atinsă și partidul întreg rămîne unit împrejurul steagului purtat cu cinste prin atîtea bătălii“. Tocmai de aceea, în România, Partidul comunist s-a constituit nu prin sciziunea organizațiilor muncitorești sau prin crearea unui astfel de partid în afara țării, cum s-a încercat cu multă insistență de către unii, ci prin unirea eforturilor întregii muncitorimi și prin menținerea unității rîndurilor sale. Înlăturarea la timp, de-a lungul anilor, din organizațiile muncitorești și socialiste a o serie de elemente depășite de vreme care frînau lupta revoluționară și împiedicau adoptarea unei tactici și strategii corespunzătoare fiecărei etape istorice a întărit unitatea rîndurilor organizate ale clasei muncitoare, a făcut posibilă menținerea unui singur partid revoluționar, a unei singure centrale sindicale. Noua fizionomie a partidului cere să-i permită plasarea sa în fruntea luptei pentru izbucnirea și desfășurarea victorioasă a revoluției, trebuia să preia și să dezvolte „tot ceea ce-i revoluționar în România“, să înlătore tot ceea ce era perimat, depășit. Desigur, un asemenea proces revoluționar avea profunde repercusiuni pe planul conștiinței maselor și al structurilor organizatorice ale partidului. În acest sens, ziarul „Socialismul“ din 25 februarie 1921, în articolul *Transformarea Partidului nostru* scria că „Un Partid nu devine comunist numai pentru că-și schimbă numele și nici numai pentru că acceptă anumite directive. Un partid devine comunist de abia cînd el își schimbă structura, și tipul de organizare, cînd dintr-un partid de cotizanți anonimi, el devine un partid de proletari aleși, convinși, conștienți, încercați în luptă și capabili să reziste la luptă și să conducă masele mari la atac“.

În aceste împrejurări de amplă efervescență politică-ideologică, într-o atmosferă de mare însuflețire, în dimineața zilei de 8 mai 1921, și-a deschis lucrările, la București, marele Congres al Partidului Socialist sub președinția deputatului Dumitru Stoiculescu. Congresul era chemat să dezbată: Raportul de activitate al Comitetului Executiv, raportul asupra programului partidului și de afiliere la Internaționala Comunistă, statutul partidului, programul agrar, raportul delegației care a fost în Rusia Sovietică, presa și propaganda, chestiunea naționalităților, mișcarea tineretului și mișcarea feminină, cooperativele. Chiar și anunțarea ordinei de zi demonstrează temeinicia cu care comuniștii dezbăteau, încă de atunci problemele de interes vital pentru masele populare, problemele majore ale mișcării muncitorești, ale poporului român. La congres au participat 90 de delegați din 27 de secții ale Partidului Socialist, membrii Comitetului Executiv, ai Comisiei Centrale de Control, ai Comisiei Generale a Sindicatelor, C. C. al Tineretului, Comitetul Central Femenin, Cercul de editură, redacția ziarului „Socialismul“. O serie de delegați, inclusiv cel din Satu Mare, neputînd lua parte la lucrările congresului, au aderat la ele sau au dat mandatul altor delegați să-i reprezinte.

Alocuțiunea de deschidere a Congresului a rostit-o Gheorghe Cristescu, în calitatea sa de secretar al Partidului, salutînd delegații întîrniți în Capitala României și înfierînd poziția adoptată de cercurile guvernante

față de mișcarea muncitorească, de represiunea luptei sale. În spiritul principiilor democratice ce caracteriza întreaga noastră mișcare au fost alese organele de lucru ale forumului Partidului clasei muncitoare: biroul congresului, comisia de validare a mandatelor, comisia de rezoluții, în care au intrat: Mihai Cruceanu, Gheorghe Russ, Andrei Ionescu, Mihai Macovei, Fotache Dorojan, Alfred Rusch, I. Neagu-Negulescu, T. Albani, N. Marian, I. Mirescu, Elek Köblös, E. Stanev, T. Iordăchescu, C. Mănescu, I. Vasiliu, St. Alfoldi, Al. Dobrogeanu-Gherea, E. Rozvan, C. Barta etc. După prezentarea raportului comisiei de validare care a precizat că la lucrări participă delegați având 541 mandate de la peste 45 000 de muncitori organizați, Congresul a adoptat, o serie de moțiuni ce vizau aspecte ale luptei revoluționare din țară: pentru amnistie, pentru cei închiși, contra stării de asediu și a cenzurii, apreciind că jertfele aduse de numeroși luptători cauzei socialiste, „vor da roadele așteptate, ne vor ajuta în lupta grea a clasei muncitoare și vor grăbi astfel triumful marelui ideal socialist”⁴⁶. Animați de spiritul solidarității internaționaliste, trăsătura caracteristică a mișcării noastre muncitorești încă de la începuturile sale, delegații au votat apoi moțiuni prin care se saluta Internaționala Comunistă, partide comuniste și muncitorești din diferite țări, exprimând hotărîrea „de a duce lupta necurmată, alături de partidele comuniste din lumea întreagă, pentru dezrobirea proletariatului și instituirea unui regim al sfaturilor de muncitori și țărani”. O moțiune specială a fost adoptată în semn de solidaritate cu Revoluția victorioasă din Rusia, cu proletariatul rus.

La rîndul său, Congresul a fost salutat de organizații muncitorești din întreaga țară care își exprimau dorința ca lucrările forumului muncitoresc să se încheie cu deciziunea formării partidului comunist și adoptării programului său revoluționar. De asemenea, militanți ai clasei muncitoare care au fost împiedicați de autorități să sosească la congres sau cei ce se aflau la închisoare au salutat congresul. Aceștia din urmă au declarat, între altele: „Deși prizonieri ai burgheziei, ziua aceasta e mult mai frumoasă pentru noi, pentru că știm că azi reprezentanții clasei muncitoare din România și teritoriile alipite (unite, n.n.) încep cea mai rodnică și cea mai mult dorită muncă pentru consolidarea puterii clasei muncitoare de la noi. „Ei și-au exprimat încrederea că din dezbateri „va răsări, puternic și încrezător în victorie, Partidul Comunist din România — conducătorul cel mai viguros al clasei muncitoare — ... singura cheazășie că triumful cauzei noastre este asigurat”⁴⁷.

În continuarea lucrărilor sale, Congresul, în ziua a doua, a dezbătut Raportul Comitetului Executiv, realizînd o retrospectivă a dezvoltării luptei proletariatului român, subliniindu-se unele fapte ce puneau în evidență „crezul revoluționar”, ce l-a animat, contribuția sa la desfășurarea unor evenimente naționale (Marea Unire) sau altele ce au marcat

⁴⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*, p. 685.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 687 — Scrisoarea era semnată de Lazăr Măglașu, Pandele Becheanu și Pîncu Herșcovici; vezi și „Socialismul” din 11 și 14 mai 1921.

mișcarea muncitorească internațională, între care și aceea de a fi luat „parte la Conferința de la Zimmerwald“ care avea să fie nucleul Internaționalei Comuniste de mai târziu. Această retrospectivă a constituit temeiul faptelor concrete pentru dezbateră pe marginea a ceea ce trebuia să fie spiritul revoluționar al mișcării muncitorești, al practicii politice și condiției generale în care urma să se angreneze Partidul. Discuțiile purtate asupra raportului s-au caracterizat prin grija deosebită pentru îmbunătățirea întregii activități a partidului, pentru promovarea în fruntea sa a unor oameni destoinici, capabili „să cunoască pulsul vremurilor, spiritul poporului“ oameni care să aibă încredere deplină în mase, să se sprijine în permanență pe ele, să le apere fără rezerve interesele. Se avea în vedere mai ales consecvența revoluționară, modul de a gândi tactica și strategia Partidului, formele de acțiune prin care să se afirme mișcarea revoluționară a proletariatului. „Fără să ne îndirjim asupra persoanelor — spunea I. Neagu Negulescu — să ne dăm seama că păcatul cel mare este felul tacticii urmate până acum. Să schimbăm tactica mișcării noastre dacă vrem să ieșim din fâgașul greșelilor petrecute... deci nu asupra persoanelor să stăruim, ci asupra metodei, (pe aceasta) să o schimbăm ca să ieșim din acest congres mai frați și mai tari ca oricând“⁴⁸. Gh. Cristescu a răspuns observațiilor și criticilor făcute de delegați, după care raportul a fost aprobat. Între timp, ca urmare a intervențiilor repetate la Ministerul de Interne, a fost ridicat sigiliul de pe sediul Partidului din str. Sf. Ionică nr. 12, obținându-se permisiunea continuării lucrărilor congresului aici⁴⁹.

În cea de a treia zi a lucrărilor (10 mai), într-o ambianță mai plăcută căci se aflau în sala mare a Clubului socialist, discuțiile au fost axate pe problema centrală a Congresului, aceea a adoptării Programului comunist, a consfințirii centralizării de drept a mișcării la scara țării reîntregite, și afilierea sa la Internaționala a III-a, Comunistă. În acest sens, Gheorghe Cristescu a făcut, mai întâi, o relatare despre vizita delegației Partidului socialist la Moscova, despre primirea acesteia de către V. I. Lenin, despre întâlnirile cu reprezentanții Internaționalei Comuniste⁵⁰, apoi a dat citire adresei Cominternului *Către membrii Partidului*

⁴⁸ *Ibidem*, p. 695. Reținem și observațiile formulate de Eugen Rozvan, Gh. Niculescu-Mizil, D. Grofu, T. Iordăchescu, Gh. Luca, Gh. Pincotan etc. care se opresc asupra grevei generale, a sensului discuțiilor purtate cu generalul Averescu, asupra delegației Partidului Socialist în Rusia Sovietică.

⁴⁹ În primele două zile lucrările Congresului s-au desfășurat în sălile redacției ziarului „Socialismul“ din str. Academiei nr. 25, deoarece sălile Clubului socialist și deci, și a partidului și sindicatelor, erau închise încă din timpul grevei generale din octombrie 1920.

⁵⁰ Delegația Partidului Socialist a fost primită la Kremlin, de V. I. Lenin, care a apreciat activitatea revoluționară a Partidului Socialist; ea a avut, apoi, întrevederi la Moscova și Harkov cu Buharin, Zinoviev, Kollontai, Racovski etc. După discuții îndelungate cu reprezentanți ai Cominternului, aceștia au pus delegației române șase întrebări, de natura răspunsului la ele depinzând primirea Partidului Socialist din România la Internaționala Comunistă: 1. Declarați că în nu-

socialist din România și către toți muncitorii comuniști, în care, pe lângă unele aprecieri realiste, au fost pronunțate o serie de puncte de vedere eronate, asupra partidului și realităților românești, ceea ce a dăunat activității viitoare a Partidului.

Raportul ca și discuțiile au pus în evidență procesul de creștere a mișcării muncitorești din România, faptul că „ideea socialistă a fost răspîndită în țară și a pus în frământare masele largi“, opțiunea comunistă avîndu-și temeiul în realitatea concretă a faptelor, în intransigența revoluționară pusă în evidență de partidul clasei noastre muncitoare încă înaintea izbucnirii războiului. În același timp, atît în raportul delegației care a fost în Rusia, cît și în unele intervenții pe marginea lui s-a subliniat că aprobînd în întregime tezele fundamentale ale Internaționalei Comuniste, delegația română, a exprimat, totodată unele rezerve pe care le avea în ceea ce privește interpretarea unor puncte din condițiile de primire în Internațională. În continuare discuțiile au fost axate pe Programul Partidului, acesta reprezentînd punctul central al congresului. În Programul adoptat de Congres, figura ca obiectiv suprem: „trecerea puterii politice și economice în mîna muncitorilor de la orașe și sate“ și „înfăptuirea societății viitoare care nu-i alta decît comunismul“. Realizarea acestui obiectiv se putea face numai prin instaurarea dictaturii proletariatului, căci, se preciza în raport „Nu democrația burgheză, ci dictatura proletariatului va fi aceea care va asigura triumful socialismului. Pentru atîngerea acestui scop masele populare vor lupta după cum va fi rezistența adversarilor pînă la conflict înarmat cu puterea de stat capitalistă“⁵¹. Plecînd pentru exproprierea mijloacelor de producție și de schimb și trecerea lor în proprietate socialistă în Raport se manifestă grijă pentru aliați, pentru unica proprietate și pentru micii meșteșugari care „nici unul, nici altul nu pot fi expropriați“. În sprijinul alcătuirii Programului comunist, al transformării partidului socialist în partid comunist și afilierea la centrala Comunistă de la Moscova s-a pronunțat și coraportul ținut de Mihai Cruceanu, ca și discuțiile ce au avut loc în ziua de 11 mai 1921.

Așa, dar, a patra zi a lucrărilor, au fost axate mai ales pe tema adop-tării Programului Partidului și afilierei la Internațională a III-a. Discuțiile

mele Comitetului Central al dv. sînteți de acord cu cele 21 de condiții? 2. Aceste teze și condiții trebuie adoptate fără rezerve de către următorul dv. Congres. 3. Declarați că imediat după întoarcerea dv. în România Grigorovici, Jumanca, Flueraș și consorții vor fi excluși din partid? 4. Declarați că vă supuneți tuturor hotărîrilor Federației Comuniste Balcanice și că-i asigurați cea mai fierbinte participare și înțelegere din partea voastră? 5. Sînteți de acord ca împreună cu partea comunistă a delegației române, cu participarea Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste, să elaborați o listă a noului Comitet Central al partidului român compusă din comuniști de încredere? 6. Puteți garanta că imediat după întoarcerea dv. în România organul central își va schimba poziția și va scrie în mod comunist? Delegația s-a reîntors în patrie în decembrie 1920 (Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dosar nr. 4, f. 17—18).

⁵¹ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921, p. 433, 622.

dintre cei ce se pronunțau pentru afilierea fără condiții și cei care se manifestau pentru afilierea cu rezerve au reținut atenția întregului congres. Acestea nu constituiau un simplu dialog doctrinar, ci puneau în evidență grija deosebită pentru ceea ce avea să devină partidul, pentru fizionomia sa politică, ideologică și organizatorică, pentru capacitatea lui reală de a conduce lupta clasei muncitoare, a altor categorii de oameni ai muncii.

Trecîndu-se la vot, în seara zilei de 11 mai, ideea afilierii fără condiții a întrunit 428 mandate, 111 s-au pronunțat pentru afilierea dar cu rezerve, existînd și 2 voturi informative, un rezultat care îl îndreptățește pe un congresist să conchidă că „unitatea Partidului, în ciuda unor deosebiri de vedere, se menține“, că „deosebirea nu este mare. Ne apropiem și deci, să ne întindem cu toții mîna, pentru ca, cu forțe unite să luptăm pentru binele proletariatului român⁵². Prin votul delegaților se crează Partidul Comunist din România, ceea ce a provocat un entuziasm indescriptibil, s-a cîntat de către toți congresiștii Internaționala. Luînd cuvîntul Gh. Cristescu, se adresează delegaților: „Voturile voastre injectează în corpul revoluției sociale serul dătător de viață, care să-i regenereze forțele, făcînd-o rezistentă în lupta sa pentru dezrobirea proletariatului⁵³. În felul acesta se încheie cea de a patra zi a lucrărilor, cea mai fructuoasă și plină de semnificații pentru istoria clasei muncitoare, a poporului român. „Formarea Partidului Comunist din România a reprezentat victoria concepției revoluționare a socialismului științific, a marxism-leninismului revoluționar, constituînd un moment istoric de importanță deosebită în mișcarea revoluționară din țara noastră, în organizarea luptei viitoare a proletariatului, a maselor asuprite din România⁵⁴. Cu mare însuflețire lucrările au continuat în ziua a cincea. Au fost discutate statutul partidului, presa și propaganda, problema agrară, urmînd ca pentru celelalte chestiuni, (tineretul, problema naționalităților, feminină etc.) să se formuleze rezoluții pe care delegații să le voteze. Dar în după amiaza zilei de 12 mai 1921, cînd dezbaterile erau în toi asupra problemei agrare, autoritățile civile și militare au intrat în sală, au arestat pe toți delegații care au votat afilierea fără nici o rezervă, sub învinuirea de „complot împotriva siguranței statului⁵⁵. În pofida acestei grele încercări, și a altora ce au urmat comuniștii au găsit resursele în clasa muncitoare, în popor, pentru depășirea greutăților, pentru afirmarea idealului revoluționar. Referindu-se la momentul făuririi Partidului Comunist Român la Congresul din mai 1921 revista „Lupta de clasă“ remarcă: „... în mai 1921, primul Congres general al tuturor organizațiilor din România

⁵² *Ibidem*, p. 724. T. Iordăchescu a declarat „Eu personal rămîn în partid, convins că sînt marxist și apăr cu sinceritate comunismul“.

⁵³ „Socialismul“ din 12 mai 1921.

⁵⁴ Nicolae Ceaușescu, *60 de ani de slujire devotată a poporului, de luptă pentru dreptate socială și libertate națională, pentru construirea socialismului și ridicarea bunăstării maselor, pentru independența patriei, colaborare internațională și pace*, București, Editura politică, 1981.

⁵⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 96, dosar nr. 194, f. 8—9.

mărită a hotărît, cu o majoritate zdrobitoare, afilierea la Internațională a III-a Comunistă. Prin această hotărîre, din Partidul socialist al vechiului Regat și partidele regionale... a luat naștere partidul unitar de clasă al proletariatului din toate ținuturile României mari: Partidul Comunist din România⁴⁵⁶.

Eveniment istoric cu ample rezonanțe în istoria României, făurirea, în mai 1921, a Partidului Comunist Român a însemnat, așa cum s-a subliniat și la ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 10 martie 1981 — „un eveniment de însemnătate istorică în viața clasei noastre muncitoare, a întregului popor, care a marcat o etapă nouă, superioară, în mișcarea revoluționară și democratică din România, comuniștii preluînd și ducînd mai departe idealurile luptei de eliberare națională și socială a poporului nostru cele mai bune tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste⁴⁵⁷”.

Partidul Comunist Român, partidul acțiunii revoluționare nemijlocite, avea să lupte fără răgaz, cu tenacitate și eroism, pentru împlinirea misiunii istorice a proletariatului român, aceea a răsturnării de la putere a regimului politic burghez și a împlinirii aspirațiilor vitale ale națiunii noastre, pentru construirea unei societăți noi pe pămîntul României. Privită într-o retrospectivă istorică, vasta activitate desfășurată de P.C.R., pusă în slujba intereselor și aspirațiilor celor mai nobile ale poporului și țării întregi, oferă un tablou măreț de realizări și victorii a căror apoteoză o reprezintă făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul României.

Partidul Comunist Român, partidul acțiunii revoluționare nemijlocite, avea să lupte fără răgaz, cu tenacitate și eroism, pentru împlinirea misiunii istorice a proletariatului român, aceea a răsturnării de la putere a regimului politic burghez și a împlinirii aspirațiilor vitale ale națiunii noastre, pentru construirea unei societăți noi pe pămîntul României. Privită într-o retrospectivă istorică, vasta activitate desfășurată de P.C.R., pusă în slujba intereselor și aspirațiilor celor mai nobile ale poporului și țării întregi, oferă un tablou măreț de realizări și victorii a căror apoteoză o reprezintă făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul României.

Pentru pămîntul expropriat, mizeriei umane să primăsească o altă viață egală cu de 40 de ori media anuală a prețului regional de vânzare în anul 1917-1922. În județul Satu Mare, peste milioane de răscumplări era stabilit la 200 milioane plus 75 lei pentru muncitori și parveniți. Prin efectul legii din iulie 1921, au fost improprietăți de la bugetul statului aproape un milion și jumătate de familii cu 3 464 000 lei de pămînt.

„... în județul Satu Mare, în anul 1921, la România, în anul 1921, în anul 1921...”

„... în județul Satu Mare, în anul 1921, la România, în anul 1921, în anul 1921...”

⁴⁵⁶ „Lupta de clasă” din august 1931.

⁴⁵⁷ „Scînteia” din 11 martie 1981.